

RUTA PORTA DE LA INNOVACIÓ ALT EMPORDÀ

**RUTES CIENTÍFIQUES PER LES
COMARQUES DE GIRONA**

Diputació de Girona

A punt per a satisfer la teva curiositat infinita?

Aquests itineraris per les comarques de Girona volen ser una alternativa al turisme convencional, tot oferint una proposta amb un valor afegit de coneixement científic i sostenible. Aquestes rutes s'han concebut a partir d'un tema específic, relacionat amb la ciència, al voltant del qual es pot organitzar una sortida de cap de setmana. A cada comarca, un fil per estirar! A través d'aquesta guia aprendrem, per exemple, entre altres coses, qui va ser el professor Margalef; com es recuperen

i es restauren els canons dels vaixells que es van enfonsar a la Mediterrània; quin és el procés químic que s'amaga rere l'elaboració un simple formatge; per què van ser importants els aiguamolls per als grecs i els romans; quant de temps ha d'esperar una alzina per tornar a fer suro; de quin animal és el crani més cotitzat del Museu Arqueològic de Banyoles; o d'on recuperaven els romans l'or de la Cerdanya. Quan el turisme i la ciència es donen la mà, el resultat és espectacular.

AVÍS:

"La Fundació Catalana per a la Recerca i la Innovació no organitza els actes i activitats publicitats a través de la web surtderecercapecatalunya.cat. Aquests actes i/o activitats són organitzats per tercers, que responen d'aquests. Pel que fa a les rutes que es proposen en aquesta web, l'usuari serà responsable d'usar les precaucions i mesures de seguretat necessàries en funció del terreny en cada cas, sense que la Fundació Catalana per a la Recerca i la Innovació tingui responsabilitat pels danys i/o perjudicis que l'usuari pugui patir".

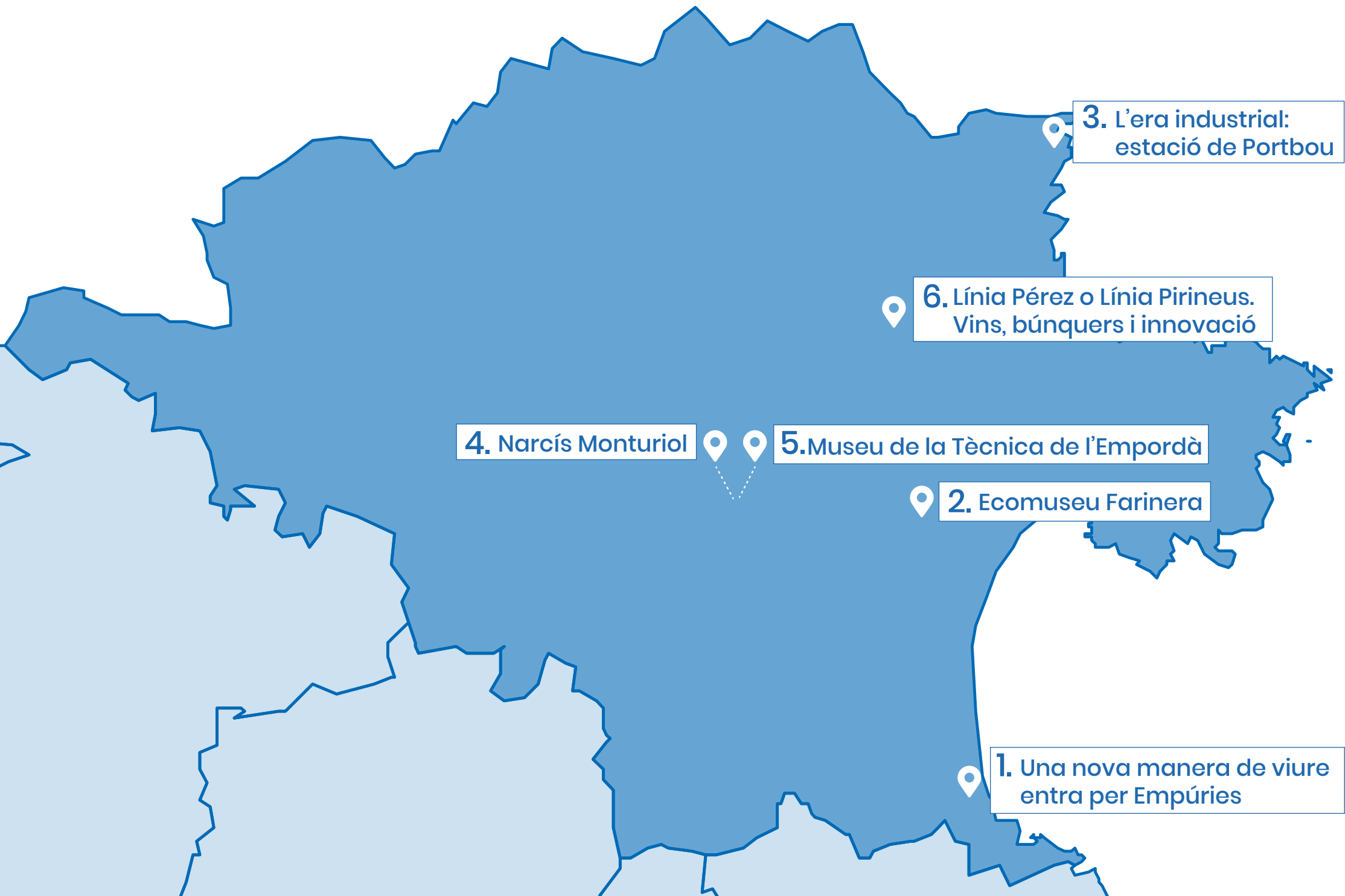
**Marcada per la terra on he nascut,
Oberta com és ella, vull ser clara.
No pretenc posseir altra virtut.
Tot el que tinc m'és prou. Adés i ara
Somnio obrir camins entenedors,
Els que tothom podrà seguir algun dia.
Retinc als ulls la força dels colors,
Respiro de la terra l'alegria,
Avanço enmig dels versos, que són flors
Tallades al jardí de la poesia.**

Els pobles de l'Empordà, Montserrat Vayreda. 1984

RUTA PORTA DE LA INNOVACIÓ

ALT EMPORDÀ

L'Alt Empordà no resta impassible al món que se succeeix al seu voltant. Ser una terra de pas, fronterera i que viu entre cultures diferents fan que aquesta comarca respiri un tarannà únic, curiós i agosarat. Aquesta ruta pretén ser una mostra de tots els canvis que s'han produït en aquestes terres i que van suposar una innovació respecte al seu temps. Seguint les passes d'aquest itinerari podrem conèixer els canvis que van suposar l'arribada de civilitzacions llunyanes de Grècia i Roma, o com la industrialització va transformar les feines manuals i tota una manera de viure a la comarca, o com una simple estació de tren va esdevenir un emblema de modernitat i distinció, o com la innovació va calar en personatges que han acabat essent reconeguts a nivell mundial i com, encara, aquest tarannà es respira en nous projectes que volen ser un punt d'inflexió en el paradigma de sostenibilitat actual. Us convidem a crear aquesta porta i a descobrir la innovació al seu pas per l'Empordà.

3. L'era industrial:
estació de Portbou

6. Línia Pérez o Línia Pirineus.
Vins, búnquers i innovació

4. Narcís Monturiol

5. Museu de la Tècnica de l'Empordà

2. Ecomuseu Farinera

1. Una nova manera de viure
entra per Empúries

1. Una nova manera de viure entra per Empúries

Si anem cap a l'Escala, abans d'arribar a la vila, trobarem una indicació per anar a un jaciment arqueològic impressionant. Amagat al turó que porta cap a Sant Martí d'Empúries trobem aquesta enorme extensió de terreny farcida de restes arqueològiques. Si realment us voleu fer una idea de la vida en l'època grega i romana heu de fer cap aquí.

Els grecs van arribar a la península Ibèrica entre el 575-550 aC i van fundar la ciutat d'Empòrion, mot que vol dir "mercat". Això va representar una innovació en la manera de viure, ja que fins llavors, la població autòctona només produïa per autoconsum. Amb els grecs, també va arribar una nova llengua, una medicina (encara podem gaudir de les restes de l'estàtua del déu grec de la medicina, Asclepi), unes noves institucions de govern i una nova religió. Empúries, aquella primera colònia va assentar-se i gràcies a un gran desenvolupament econòmic, basat en la venda a la població indígena ibera de ceràmica, armes i teixits, va esdevenir una polis de ple dret.

Situada a la localitat de Sant Martí d'Empúries (L'Escala), a l'extrem sud del golf de Roses, no és només la porta d'entrada de la cultura clàssica, sinó també un espai privilegiat per entendre l'evolució de l'urbanisme grec i romà que, en deu segles, va transformar per sempre els antics pobles ibers que hi habitaven (tot i que

encara es pot veure avui, i sense sortir de la comarca, el jaciment ibèric de Mas Castellar, a Pontós).

Les ruïnes gregues actuals pertanyen a la ciutat d'època hel·lenística. Durant la visita, hi anirem trobant els recintes d'Asclepi i Serapis, la petita indústria on s'elaboraven conserves i salses de peix, l'Agorà o plaça pública i les restes de paviment d'una sala de banquets amb una inscripció en grec.

L'arribada dels romans, al segle II dC (amb la Segona Guerra Púnica) va suposar una innovació en la forma de vida. Des de l'estructura de la ciutat (es va dissenyar sobre un tauler), fins a l'estil de vida i de lleure —van construir un amfiteatre per als seus espectacles. La romanització que va entrar a la península per Empúries va suposar una canvi en tot l'ordre establert fins aleshores.

D'època romana destaca la Domus I amb els mosaics que decoraven el terra, la Insula 30 (zona ocupada per les termes públiques de la ciutat), el Fòrum, les restes de la Basílica i la Cúria i les tabernae o botigues.

Actualment, Empúries és una de les seus del Museu d'Arqueologia de Catalunya. Fer una aturada a Empúries és, senzillament, imprescindible si volem entendre que, després

dels grans imperis i dominacions són, les seves restes, l'únic llegat de la seva grandesa.

Ah! Quan sigueu fora, penseu que només hi ha excavat un 25% de tota la ciutat romana que encara resta soterrada i sereu conscients de la importància d'aquest jaciment.

2. Ecomuseu Farinera

Castelló d'Empúries va prendre la capital del comtat a Sant Martí d'Empúries perquè resultava un territori més protegit dels atacs dels pirates. Els segles X i XI va ser l'època daurada del comtat que vivia en règim feudal. L'agricultura i la ramaderia era la principal font de riquesa de la comarca. Els conreus principals eren l'olivera i la vinya, i, als fondals, conreus de blat, blat de moro i alfals, amb zones d'horticultura i arbres fruiters. En aquella època ja hi havia 3 molins fariners que funcionaven amb l'aigua del rec molí, provinent de la Muga. D'aquells 3 molins, només se'n conserva un que va ser el que es va adaptar a les noves tecnologies i als nous temps. A finals de segle XIX, el molí hidràulic tradicional va passar al sistema austrohongarès que permetia una major i millor producció de farina. Des d'aquell moment, el molí esdevé una fàbrica de farina. Amb el nom de "Fàbrica de Harinas 'La Confianza'", la producció de farina passa a ser industrial. Es compra gra i es ven envasat en forma de farina. La industrialització havia afectat per sempre més el món de l'agricultura i de la transformació de la matèria primera en producte final.

Entrar a la farinera és poder gaudir d'un complex sistema de tubs a través del qual pugen, baixen, condicionen, molen i classifiquen la farina; amb la peculiaritat que es conserva la fàbrica original, amb màquines

de fusta, que actualment ja no s'usen en la indústria pel cost del seu manteniment. Visitar la farinera permet entendre com la innovació durant l'època industrial va afectar tots els sectors de la població, fins i tot els més bàsics. La industrialització va transformar la nostra vida, fent-la més fàcil.

L'any 1997, la farinera va passar a mans municipals. Des de llavors ha esdevingut un museu que té com a objectiu donar a conèixer el passat industrial de la farinera. Tot i així, la vocació d'innovar i posar en valor el territori ha permès recuperar actualment unes varietats de farines autòctones que ja no s'utilitzaven, com ara l'Anza i la Florence Aurora, i han col·laborat activament en l'elaboració d'una varietat de pa, anomenat de Tramuntana, que no podeu deixar de tastar.

Si voleu saber on comprar aquest pa podeu consultar la web dels flequers artesans de les comarques gironines on hi trobareu un llistat dels establiments que disposen d'aquesta varietat.

3. L'era industrial: estació de Portbou

Aquest punt de ruta vol significar l'arribada d'una nova forma de vida i un nou imperialisme. La comarca de l'Alt Empordà no va escapar de la industrialització. Una de les edificacions més controvertides de l'època, ja que prenia importància a la capital de la comarca Figueres i volum de negoci a ports, com ara el de Roses, va ser l'estació de Portbou.

Situada a tocar de la frontera amb França, aquesta línia ferroviària va unir Catalunya i França l'any 1870. Però en menys de 20 anys, Portbou va passar de ser un petit llogarret a esdevenir uns dels principals nuclis urbans de la comarca amb més de 2.000 habitants i una important activitat econòmica. L'any 1929, la primera estació va quedar petita, per la qual cosa es va projectar una imponent estació amb una marquesina de ferro i vidre que encara cobreix les andanes. Els tallers de Joan Torras i Guardiola, conegut com l'Eiffel català pel seu domini de les estructures de ferro, van ser els encarregats de fer la cobertura de la immensa estació internacional de ferrocarril de mercaderies i de passatgers (serveis de rodalies, regionals, de mitjana i llarga distància) de la línia Barcelona-Perpinyà.

Avui dia, a la banda de mar es disposen les dues vies d'ample internacional i, a l'altre costat, les d'ample ibèric. Les seves grans dimensions, en un edifici de planta rectangular i tres pisos d'altura, també es van dissenyar per ser un espai amb gran moviment de trens de mercaderies i de passatgers.

El contrast de la magnificència de l'estació contrasta amb l'ús actual de l'estació, que ha quedat reduïda a la línia de rodalies de RENFE.

Aquest punt de ruta és una manera de visitar els darrers vestigis de la industrialització del segle XIX a la comarca de l'Alt Empordà i que han deixat unes magnífiques "restes" del que va ser i significar per a la comarca.

4. Narcís Monturiol

Si parlem de la innovació a la comarca de l'Alt Empordà no podem marxar sense visitar Figueres i donar veu a un dels personatges il·lustres de la vila, de la comarca i del món: Narcís Monturiol.

Estudiant de Medicina primer, de dret després, se'l recorda per ser enginyer, intel·lectual, impressor, editor, pintor, polític i inventor català. Una personalitat inquieta que ha passat a la història per ser l'inventor del primer submarí tripulat i impulsat per una forma primerenca de propulsió autònoma amb un motor químic anaeròbic, l'ictineu.

Si passegem pel centre de Figueres, la capital de la comarca, trobarem diferents punts que vinculen la ciutat a aquest personatge il·lustre com ara el monument a la Rambla, una gran estàtua de bronze d'Enric Casanova (1918) i decorada amb dos peixos amb ales que simbolitzen la proesa de Monturiol de navegar sota aigua com un peix. També trobarem la placa que identifica la seva casa natal al carrer que porta el seu nom. Si volem saber-ne més, no podem deixar de visitar l'espai que el Museu de l'Empordà, situat a l'inici de la rambla, té dedicat a l'inventor.

L'actual edifici, de l'any 1971, es concep com a museu d'arqueologia, història i art de la ciutat i la comarca, però al seu interior destaquen les col·leccions procedents de rellevants

donacions com ara la de Frederic Marés. Entre les obres d'art contemporani, a la segona planta, trobem un espai dedicat a la vida de Monturiol. Diversos retrats de Ramon Martí Alsina, amb qui mantenia una bona amistat i, fins i tot, un retrat pintat pel mateix Monturiol, qui va aprendre a pintar en els seus anys a Cadaqués per a guanyar-se la vida i on va inspirar-se per a la construcció del primer submarí.

Davant de la paret dels retrats, trobarem els plànols i els documents que van ser necessaris per aconseguir que aquell invent pogués navegar sota aigua. Així mateix, podem veure diverses publicacions de la seva etapa política i de l'etapa com a impressor.

Narcís Monturiol és un exemple de tarannà empordanès. Valent i autodidacte, va aconseguir passar a la història amb una innovació que va canviar l'art de la navegació. No és gens estrany que la vila de Figueres demanés que el seu cos reposés al panteó dedicat als seus personatges il·lustres. D'aquesta manera si ens acostem al cementiri de Figueres, podem veure aquest panteó, obra de Venanci Vallmitjana Barbany, on reposen les restes de Narcís Monturiol i Estarriol, inventor i polític (Figueres, 1819 – Sant Martí de Provençals, 1885); Josep M. Albert Arnau, mossèn (Cistella, 1897 – Figueres, 1987); Joan Arderius Banjol, veterinari i polític (Figueres 1841-1923); Marià

Pujulà Vidal, sastre i polític (Figueres 1866 – 1949); Josep Puig Pujades, escriptor i polític (Figueres, 1883 – Perpinyà, 1949); Pep Ventura Casas, músic i compositor (Alcalá la Real, 1817 – Figueres, 1875); i Ramon Canet Condorní, llibreter (Figueres 1905 – 1982).

5. Museu de la Tècnica de l'Empordà

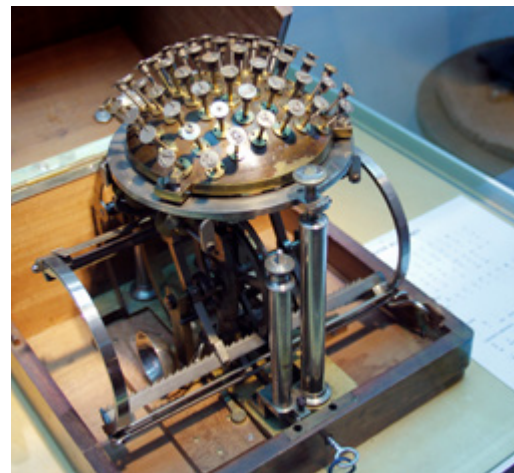
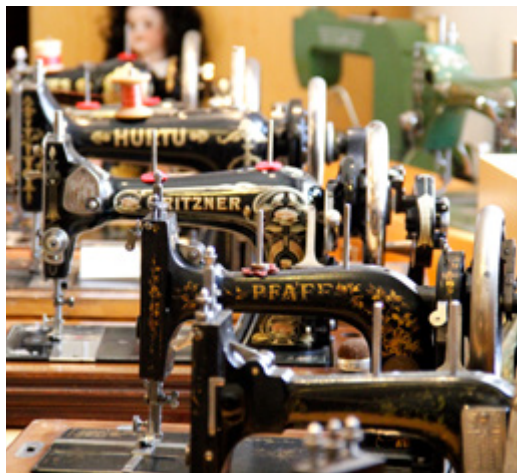

La innovació consisteix a introduir canvis en quelcom. Per tant, la innovació és un concepte que varia al llarg del temps i segons les èpoques i les necessitats. També sabem que una innovació en precedeix una altra, per això és interessant aquest punt de ruta. La Fundació privada Pere Padrosa – Puignau Margarita Pierre Mallol, altrament dit Museu de la Tècnica de l'Empordà, és un espai que permet passejar per les innovacions que han fet la nostra vida més fàcil. Tot i que es tracta d'una col·lecció privada i resta lluny dels interessos museístics, és indispensable visitar aquest museu. Els objectes que s'hi acumulen deixen bocabadat qualsevol persona que passegi per les seves vitrines. Un espai de 2 pisos que permet veure una de les col·leccions més importants d'Europa de màquines de cosir europees i una de les col·leccions més importants de màquines d'escriure de tots els temps. De fet, podeu veure una de les dues ÚNIQUES màquines d'escriure de les 93 que es van fer en forma d'esfera, sistema basat en la forma d'aprendre dels cecs i de la posició de les mans al piano, o la primera màquina de cosir que va fer Peugeot, actual fabricant de cotxes. A tall d'anècdota, la casa Peugeot no té cap model d'aquesta màquina i usa la del Museu de la Tècnica de l'Empordà quan fa alguna exposició sobre la història de la marca arreu del món.

Tant si us interessen més les màquines de cosir com les d'escriure, la visita us permetrà copsar que la innovació moltes vegades ha estat un fracàs en si mateixa, però ha servit per aconseguir una peça molt millorada temps enllà.

A la planta 0 la temàtica és més caòtica però més entretinguda si no tenim una passió definida. Podem gaudir amb artefactes curiosos d'espionatge o estris de cuina que ja no usariem mai, com un recuperador de taps de suro, per tornar-los a la forma original i poder-los fer servir de nou. Si som més de transport us quedareu embadalits amb el segon cotxe que va tenir la província de Girona, un Hispano-Suiza, o us sorprendrà saber que les bicicletes, abans que es popularitzés la dinamo, tenia un espai per poder il·luminar el camí del ciclista a base d'espelmes.

El museu només es pot visitar a la tarda, però cal dir que les visites estan guiades per persones properes al col·leccionista, el Sr. Padrosa. Això és un magnífic al·licient ja que darrera de qualsevol objecte s'hi amaga una anècdota o història personal que posa en valor no només l'objecte sinó tota una època.

6. Línia Pérez o Línia Pirineus. Vins, búnquers i innovació

Aquest punt de ruta vol ser un exemple que la innovació i el caràcter obert als canvis de la comarca es manté fins als nostres dies. Garriguella és un poble a tocar de la frontera, amb una àrea de 21 km², de tradició vinícola. De fet, Garriguella és un dels punts de la ruta D.O Empordà, una de les primeres que es va crear l'any 1975 per posar en valor el vi d'una terra que en el passat, i abans de la fil·loxera que va fer malbé totes les vinyes de la zona, era molt preuat.

Quan arribem a la vila, veurem que el paisatge vinícola predomina miris on miris. Si us atauseu fins a la cooperativa en diumenge podreu gaudir d'una visita molt especial, doncs, amagat entre els ceps hi ha un tresor patrimonial d'una època fruit de la por de ser conquerit. L'any 1944, en plena dictadura i enmig de la Segona Guerra Mundial, el general Franco va decidir protegir els Pirineus amb la construcció d'una línia de defensa de 6.000 búnquers situats des de Guipúscoa fins al Port de la Selva. La meitat dels quals serien a Catalunya i més d'una quarta part d'aquests els trobaríem a la comarca de l'Alt Empordà. Només a Garriguella se'n troben 380 i tots estan documentats per Adela Geli que, com arquitecta, els va catalogar i fa visites els segons diumenges de cada mes. Aquestes visites permeten veure'ls des de dins, entendre els diferents usos pels quals van ser creats

i quina metodologia de camuflatge van utilitzar per passar desapercebuts davant els "possibles" atacs de l'aviació.

La veritat és que malgrat aquesta immensa gran obra, els búnquers mai no van utilitzar-se fins que 4 cellers (Cooperativa de Garriguella, Bodegas Trobat, Maset Plana i Grupo Oliveda) més dues empreses especialitzades en el control del ratpenat i la vinya, Galanthus i Agrassessor, van decidir adequar els búnquers perquè s'hi puguin instal·lar colònies de ratpenats i millorar la biodiversitat de la vinya i de fomentar el control biològic de plagues. Els d'orella trencada i els de ferradura gran són les espècies de ratpenats cavernícoles que han trobat en aquests búnquers un habitat perfecte (molt semblant al natural) on establir les seves colònies.

